

Els elements avantguardistes en el poemari *Jocs de convit* (1990), de Renada-Laura Portet

Irene Muñoz Pairet
Cresem, Universitat de Perpinyà

1. Introducció

L'escriptora nord-catalana Renada-Laura Portet (Sant Pau de Fenollet, 1927-Elna, 2021) va publicar *Jocs de convit*, el seu primer poemari, el 1990 a l'editorial Columna. Dos anys més tard, a la mateixa editorial, hi va donar a conèixer el poemari *Una ombra anomenada oblit*. La seva producció poètica va seguir amb els llibres *El Cant de la Sibil·la* (1994), a la Fundació Roger de Belfort, i el 2017, quan va complir 90 anys, amb *N'hom*, a Emboscall.

Als anys noranta, Àlex Susanna, al capdavant de l'editorial Columna, va publicar alguns dels autors més importants de la Catalunya del Nord: la prosa completa de Josep Sebastià Pons, el 1992; el teatre complet, del mateix autor, el 1993; l'obra poètica completa de Simona Gay, el 1992, a cura de Miquela Valls, i pel que fa a la narrativa, les obres *Col·locació de personatges en un jardí tancat* (1993) i *Passos estrets per terres altes* (1998), de Jordi Pere Cerdà.

A *Jocs de convit*, Renada-Laura Portet experimenta amb l'ús de diverses formes poètiques: poemes en prosa, cal·ligrames, poesia visual, i altres formes poètiques trencadores. Amb el títol del poemari, l'autora ja ens indica què hi trobarà el lector: una poesia amb la qual ha jugat, pel que fa a la forma i el contingut, i amb la qual convida el lector a entrar en aquest joc. El llibre està dividit en quatre apartats: "Poemes proteïformes (Vivències)", "Poemes en prosa contínua", "Poesia combinatòria" i "Jocs de convit" i està dedicat al poeta nord-català Francesc Català (Jóc, Conflent, 1929 – Vinçà, Conflent, 1988). Kathleen Mcnerney en va escriure el pròleg i també en va traduir a l'anglès el poema "I si em regirés?..." i el va publicar a la *Catalan Review* el 1989, abans de l'aparició del poemari. El dibuix de la portada de *Jocs de convit* és de Jean-Louis Portet, fill de Renada-Laura Portet, i representa un violinista. La música és una part important del poemari i també de la vida familiar de Renada-Laura Portet, ja que Jean-Louis Portet és pianista i Renada-Laura Portet tocava el piano.

Abans de la publicació de *Jocs de convit*, Renada-Laura Portet va presentar el mecanoscrit d'aquest poemari al premi Carles Riba, el 1988, i no el va guanyar. Jaume Subirana va ser el guanyador per *Final de Festa*.¹ Un any més tard, va presentar-lo al premi Josep Maria López Picó de la Vila de Vallirana i, segons tenim constància, tampoc va ser premiat. Aquest mecanoscrit es conserva a la mediateca de Perpinyà.

Quan Renada-Laura Portet va publicar *Jocs de convit* tenia 63 anys. La seva trajectòria literària la va començar el 1981, amb 54 anys, amb la publicació del recull de contes *Castell negre* i posteriorment, el 1986, va treure a la llum la primera novel·la, *L'esclatxa*, en què situa l'acció en un institut de la Catalunya del Nord, amb característiques, per tant, autobiogràfiques, ja que Renada-Laura Portet va ser professora de català i castellà en el liceu Aragó de Perpinyà.

2. L'estructura del llibre

Renada-Laura Portet titula el poemari *Jocs de convit* prenent la referència del poema "Sant sopar" del llibre *Setmana Santa* (1963, 1971), de Salvador Espriu i inicia el llibre

¹ Veg. *EL Punt*, 17-XII-1988.

citant aquests versos del poema i convidant així el lector a llegir i interpretar la seva poesia: “Caldrà potser cercar sentit als figurats jocs de convit.”

Pel que fa a l'estructura, podem veure que el mecanoscrit conservat a la mediateca de Perpinyà, per al premi Josep Maria López Picó (1989), és diferent del de l'edició del poemari de 1990 a Columna. En el mecanoscrit de la mediateca hi trobem tres poemes visuals inèdits: el poema visual en homenatge a Marià Manent titulat “El cedre i el paó”, el poema visual inèdit “10 elevat a 10” i el poema “Deu per Deu per Deu.” Aquest mecanoscrit té la següent estructura: el pròleg de Kathleen Mcnerney (edició de 1990), I. exerg: citació de René Char, II, el poema visual en homenatge a Marià Manent, el poema dedicat a Francesc Català, l'apartat de poemes proteïformes (Vivències) amb els següents poemes: “I si em regirés?...”, “Hora buida”, “El gai saber d'antany”, “El violoncel ganyida...”, “Al primer matí de les herbes”, “Aquella foto descolorida” i el poema inèdit “El teu clavell”, no publicat a l'edició de 1990. A l'apartat de poemes en prosa contínua hi tenim: “Somni”, “I tu ara esqueixant”, “Ull negre de ma nit” i “Dona.” A l'apartat titulat “Poesia combinatòria”, hi consten: “Lloc geo-mètric”, amb una versió diferent del poema de l'edició de 1990, el rellotge d'arena, el text “Liminar”, el poema visual *10*, la citació de Carles Riba “Ordit en perills de silenci”, de *Salvatge cor*, i el poema visual precedit d'una nota de l'autora, que fa referència a Marià Manent, mentre que a l'edició de Columna hi ha inclòs el poema visual “Què és la literatura?”

A l'edició de Columna (1990), hi ha un apartat titulat *Jocs de convit*, després del Liminar, pròleg, amb els poemes següents: “A flor de ploma...”, “El desponcellar és sempre bo...”, “Capficalls...”, “La sort s'estira...”, “Orelles sordes...”, “Miracle de ressonàncies”, “Estàtua consirosa”, “Púdic arrencament...”, “Suggerió modelada”, “Intercanviable joc...”, “Què és la literatura?” i nota de l'autora.

3. Elements avantguardistes a *Jocs de convit*

Els títols de les diferents parts del poemari ja ens indiquen els elements avantguardistes que hi trobarem: poemes proteïformes (Vivències), poemes en prosa contínua, poesia combinatòria i jocs de convit. El dibuix de la portada també és avantguardista i els poemes en prosa contínua; “Somni”, “I tu ara esqueixant”, “Ull negre” i “Dona.”

Altres elements avantguardistes de *Jocs de convit* són: els cal·ligrames a l'apartat de poesia combinatòria, amb: “Lloc geomètric” i “rellotge d'arena” i els poemes en prosa discontinua: “A flor de poma”, “El desponcellar és sempre bo”, “Capficalls”, “La sort s'estira”, “Orelles sordes”, “Miracle de ressonàncies”, “Estàtua consirosa”, “Púdic arrencament”, “Suggerió modelada” i “Intercanviable joc.” Aquests poemes són paraules i sintagmes separats per espais en blanc, que indiquen silenci, i per ratlles discontinues. D'altra banda, *Jocs de convit* també inclou els poemes “Somni”, “I tu ara esqueixant” “Ull negre” i “Dona.” Són poemes en prosa, com si fossin escriptura automàtica, idees evocades al paper a través de les paraules soles, els sintagmes o les oracions. És una superposició d'idees sobre un tema. És prosa surrealista.

En darrer lloc, Renada-Laura Portet tanca el poemari amb el poema visual “Què és la literatura?” i, en el mecanoscrit de la mediateca, inclou, com hem dit, el poema visual dedicat a Marià Manent i els dos poemes dedicats al nombre 10.

4. Els poemes visuals inèdits

El primer poema visual inèdit que trobem en el mecanoscrit de la mediateca de Perpinyà és “El cedre i el paó”, en homenatge al poeta Marià Manent, i fa referència al poema “Amb un orgull de seda”, del poeta (Manent 1986):

Amb un orgull de seda, de bronze i cel morat,
 immòbil com la pedra,
 plegat el ròsec, llarg, el paó s'ha posat
 sota mateix del cedre.
 S'assemblen de dibuix la seva lira
 cansada i la darrera branca, d'un verd humit.
 Núvia fosca, ell em mira
 amb ull indiferent, com l'atzar o la nit.

Sam Abrams explica l'origen d'aquest poema de Manent a l'estudi "El dietari", a *Marià Manent* (1989) (Abrams 1989, 33-34). Marià Manent, l'1 de febrer de 1960, va deixar escrit el següent en el seu dietari:

La poesia ens espera de vegades al cor del silenci, en objectes, en éssers i concordances que inexplicablement se'ns tornen símbols i semblen condensar el misteri del món. Recordo un matí de febrer, en el parc d'una ciutat suïssa, ornat amb llargues rengleres de vells cedres. Més amunt de l'avinguda on jo passava hi havia conciliàbuls de xiprers i d'avets solemnes o aplecs de bedolls, joves encara, amb el brancatge nu: la silueta vagament femenina els feia semblar tímids en llur blancor frèvola i vaporosa. Prop meu, sota un dels cedres, s'estava un paó magnífic, una mica allunyat del tronc. Semblava conscient de la beutat de les seves plomes blaves, verdes, tornassolades; i hi havia posat el seu ròsec majestuós seguint exactament la direcció de la branca més baixa. Hauríeu dit que volia fer observar als vianants la innegable semblança que hi havia entre la seva cua sedosa i estilitzada i l'afiligranament verd i gris del cedre. Era immòbil, gairebé ritual, com una metàfora silenciosa. Vaig recordar la poesia de Yeats jove, la poesia de Mallarmé. Tot l'enigma i la realitat sembla, per un moment, concentrar-se en la mirada inexpressiva del paó i en la curiosa analogia que acostava la pompa immòbil del seu plomatge i la branca més baixa del cedre, humida encara de la boira nocturna.

I Renada-Laura Portet ens dibuixa el paó i el cedre, mostrant-nos la bellesa, l'enigma i el misteri del paó, igual com si es tractés de la poesia. I a *Jocs de convit*, a "Nota de l'autora", acaba el llibre citant Marià Manent i esmentant l'avantguardisme del poeta (1990), comparable al seu:

El poeta Marià Manent ens lliura a la "nota preliminar" de *La ciutat del Temps* com un assentiment a favor d'una òptica en aquest sentit, quan diu: "I vaig recordar que la poesia neix, essencialment, d'un impuls metafòric, de la complaença misteriosa del qui sent la *relació profunda dels éssers i de les coses més discordants*."

Àlex Susanna, al pròleg que fa a l'edició castellana dels poemes de Manent, precisament recalca, en el gran poeta suara esmentat, aquell "interès que sempre ha sentit per algunes de les manifestacions més avantguardistes de l'art actual." Continua amb una citació de Ferrater Mora: "el món d'un escriptor", que comenta, en relació amb l'obra de Manent, com "una visió calidoscòpica segons la qual, partint d'un únic número d'elements originaris, *l'obra necessita realitzar-se en una constant transformació*"...

¿Quina ambició més enriquidora per a una literatura que la de fer "obra oberta"? com ens diu per acabar el nostre jove poeta, exegeta de Marià Manent.



Fig. 1. Dibuix de Renada-Laura Portet en el mecanoscrit de *Jocs de convit*, conservat a la mediateca de Perpinyà. Inèdit

A continuació, podem veure els dos poemes visuals inèdits sobre el número 10, que trobem en el mecanoscrit del poemari de la mediateca de Perpinyà. Ambdós tenen una cita de *Setmana Santa*, de Salvador Espriu: “Nombres secrets del rostre pur.” El número deu ens indica l’infinit i la perfecció. En el segon poema visual, també ens indica la divinitat.

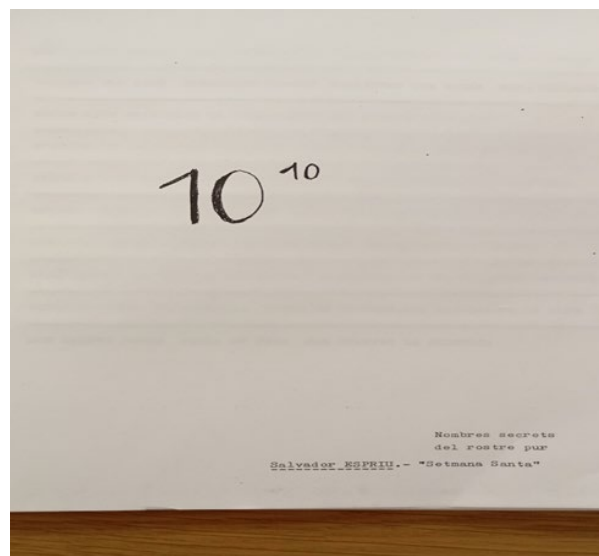


Fig. 2. Poema visual inèdit de Renada-Laura Portet conservat en el mecanoscrit *Jocs de convit*, de la mediateca de Perpinyà

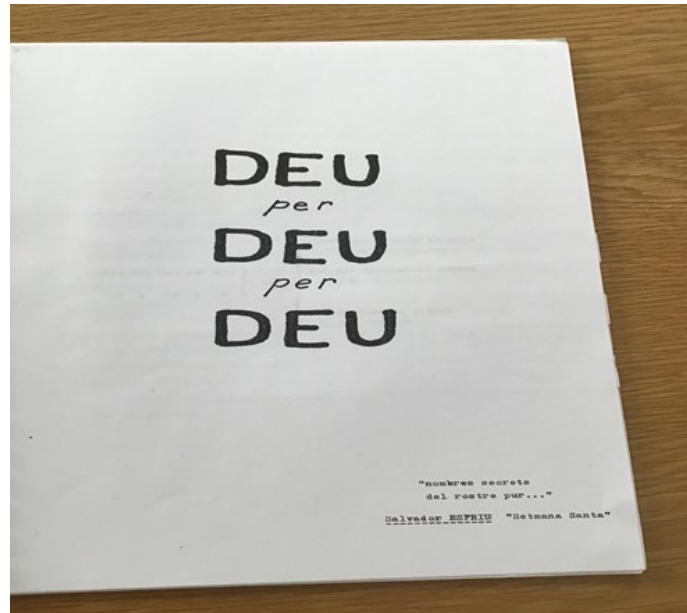


Fig. 3. Poema visual inèdit de Renada-Laura Portet conservat en el mecanoscrit *Jocs de convit*, de la mediateca de Perpinyà

El poema visual “Què és la literatura?”, el darrer del poemari, ens mostra la fotografia d’un cap esberlat, d’on el pensament flueix amb tota llibertat, la mateixa llibertat que ha tingut Renada-Laura Portet a l’hora d’escriure i experimentar en aquest recull de poesia. Ens remet, per tant, a l’escriptura en llibertat, a les paraules en llibertat, a l’escriptura automàtica, de l’avantguardisme.

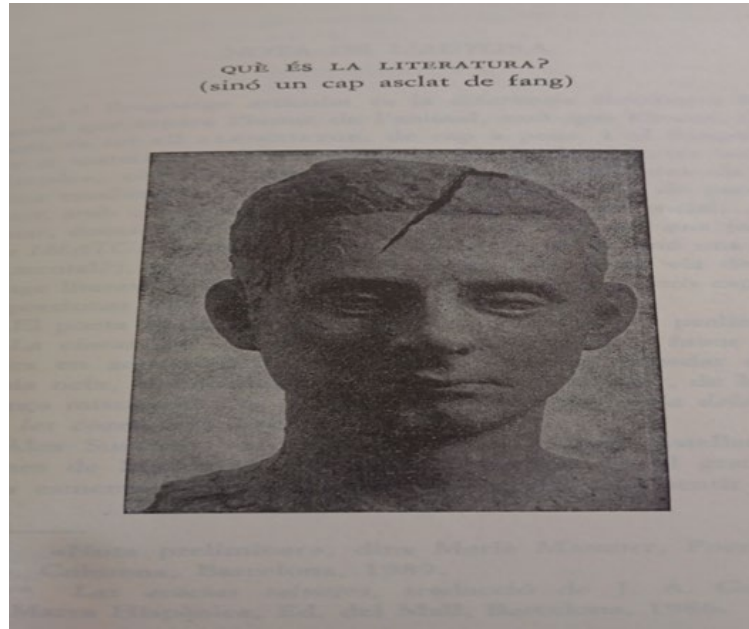


Fig. 4. Darrer poema visual de *Jocs de convit*

5. La correspondència amb Joaquim Molas

En el fons Joaquim Molas de l’arxiu de la Biblioteca Víctor Balaguer, de Vilanova i la Geltrú, es conserven tres cartes manuscrites inèdites de Renada-Laura Portet dirigides a Joaquim Molas, datades entre 1987 i 1990. Renada-Laura Portet va confiar la seva poesia avantguardista a Joaquim Molas, qui va considerar un estudiós cabdal de l’avantguardisme. Així ho constatem a la correspondència.

La primera carta que Renada-Laura Portet va dirigir a Joaquim Molas està datada el 10 d'octubre de 1987. En aquesta lletra, considera Molas el referent principal de l'avantguardisme i li vol mostrar la seva obra:

Molt admirat Doctor Molas,

He vingut -com sempre amb molt de gust!- a Barcelona els 29 i 30 de setembre, i hi he tornat la setmana després: el dimecres 7 d'octubre, tot igual amb l'esperança de veure-us, de discutir amb vós del “treball” del qual m'heu parlat, i també per tal de portar-vos els “originals” que us havia ensenyat a Prada. Tinc tant de menester d'una bona editorial! D'altra banda, m'hagués estat un gran honor poder sotmetre al vostre tan autoritzat parer unes quantes coses noves entre les meves “aventures avantguardistes.”

Necessito molt demanar-vos consells i planejar les incidències aquestes. I en qui confiar-se sinó en l'únic competent que hi hagi en l'àmbit de la cultura catalana pel que fa a aquells assumptes? (En particular, però a més pel que fa a tota la literatura i el domini estètic!).

Quan el poemari ja està publicat, Renada-Laura Portet escriu una carta a Molas el 12 d'octubre de 1990 per explicar-li que el llibre ha sortit a Columna, i no com havia previst, ja que a l'edició li han canviat diversos aspectes:

Molt admirat Doctor Molas,

Fa molt de temps (d'ençà el mes d'abril, de fet) que us volia portar a casa aquest llibret de poemes del que coneixeu, en part, el contingut (heu estat el primer en llegir-lo). Finalment, me'l va publicar Columna després que hagi fet part de la tongada dels 5 finalistes de l'última votació del “López-Picó” del 1989.

A l'editorial, no han seguit, pel que fa a la compaginació, les suggestions tanmateix imprescindibles (per tal que el “joc” es pugui fer) de les 10 darreres pàgines que havien de ser *superposades*, amb la indicació del retall per fer a cada ratlla. Vaja. El lector pot “jugar” tanmateix, si ho vol, a fer el seu poema com li vingui de gust. N'hi ha que ho han fet, i m'ho heu comunicat. Com, per exemple, Paul Despilho, (un “inspector” meu, que em va gairebé obligar a “escriure”) que és, a més, un amic personal d'en Maurice Nadeau, i “lector” a casa d'aquella editorial.

Tal com és, aquest opuscle, he de confessar que li tinc molta tendresa (potser perquè ha tingut la sort d'interessar-vos, i també perquè així em deixaria esperar que el violoncel·lista de la coberta (segons una aquarel·la del meu fill) potser no tocaria, en aquests “jocs”: *une mesure pour rien*?!?. (La Miquela Valls, en una conferència sobre les “noves tendències de la poesia nord-catalana actual”, en va dir molt de bé. Molt). Jo seria feliç, particularment, que hi *trobéssiu*, vós, qualche interès.

Tinc sempre pendent, igualment, un poema “visual” que m'agradaria regalar-vos en homenatge humil al *fabulós home de lletres que sou*, que ens salva, ens haurà salvat, amb la *seva exacta òptica anticipadora, la perennitat de la literatura catalana*.

Tal com m'ho penso, admirat Doctor Molas. Permeteu-me d'adreçar-vos, amb el meu agraïment, l'expressió de la meva fidelitat a tota la cultura que representa i a la catalanitat que és la nostra.

6. La recepció del poemari a la premsa

Algunes de les persones que van ser cabdals per a la recepció de *Jocs de convit*, van ser Àlex Susanna, Kathleen Mcnerney, el poeta nord-català Jaume Queralt, Vinyet

Panyella i Montserrat Abelló, Neus Aguado, Lluïsa Julià i Marià Mercè Marçal, que van incloure Renada-Laura Portet a l'antologia *Paisatge emergent. Trenta poètes catalanes del segle XX* (1999). I Carme Pagès, que va analitzar tota la poesia de Renada-Laura Portet en el llibre *Renada-Laura Portet: La seva essència* (2017).

En el fons de Renada-Laura Portet, hi ha una nota mecanoscrita d'Àlex Susanna, en francès, en què l'editor analitza el poemari, destacant l'originalitat de la veu poètica i la recerca formal:

La publication de *Jocs de convit* consolide l'oeuvre poétique de Renada-Laura Portet et nous la présente comme une des voix les plus originales dans le panorama de l'actuelle poésie catalane. En ce sens, et en se servant des multiples fonctions du langage, l'auteur nous propose un jeu extrêmement suggestif où le lecteur deviendra un nouveau créateur, et chaque nouvelle lecture: différente de l'antérieure. Il s'agit d'une poésie qui, selon Kathleen Mcnerney: "ne te laisse pas l'option d'une non-réponse." De plus, cette constante recherche formelle se conjugue avec un lyrisme intense et sensuel qui la rattache à la plus vive tradition de son pays.

D'altra banda, Jaume Queralt, va publicar un article en el diari *L'Indépendant* amb el títol "La poésie de R.L. Portet" (8-VI-1990), en què remarca el treball sobre la llengua i la forma de la poesia:

En premier lieu, el s'agit d'une réponse admirative aux poètes René Char, Salvador Espriu et Francesc Català- qu'elle met en exergue. En second lieu, l'auteur rassemble des textes de facture assez classique, mais délivrés de la sainteté métrique des académies, et des exercices poétiques qui font la part belle au travail sur la langue et sur les formes: poèmes protéiformes, combinatoires, dans la tradition OULIPO de la bande à Queneau, ou en prose continue.

En conclusió, *Jocs de convit*, el 1990, és el poemari de Renada-Laura Portet en què l'autora ha volgut experimentar més amb la forma de la poesia i, en conseqüència, hi trobem trets avantguardistes. Destaca per la seva originalitat, per l'atreviment en la forma i per l'estructura.

Obres citades

- Abelló, Montserrat; Aguado, Neus; Julià, Lluïsa; Marçal, Maria-Mercè. *Paisatge emergent. Trenta poetes catalanes del segle XX*. Barcelona: Edicions de la Magrana, 1999.
- Abrams, Sam. "El dietari." A *Marià Manent*. Barcelona: Publicacions de l'ICE / Universitat de Barcelona, 1989. 33-34.
- Cerdà, Jordi Pere. *Col·locació de personatges en un jardí tancat*. Perpinyà / Barcelona: CDACC. Chiendent / Columna, 1993.
- . *Passos estrets per terres altes*. Barcelona: Columna, 1998.
- Espriu, Salvador. *Setmana Santa*. Barcelona: Polígraf, 1971.
- Gay, Simona. *Poesia completa*. Barcelona: Columna, 1992.
- Manent, Marià. *Poesia completa* (1916-1986). Barcelona: Columna, 1986.
- . *Las acacias salvajes. Les acàcies salvatges*. Barcelona: Edicions del Mall, 1986.
- McNerney, Kathleen. "Renada-Laura Portet." *Double Minorities of Spain: A Bio-Bibliographic Guide to Women Writers of the Catalan, Galician, and Basque Countries*. Nova York: Modern Language Association of America, 1986-1994.
- . "I si em regirés", *Catalan review* 2 (1989): 224-229.
- Molas, Joaquim. *Avantguardes i literatura a Europa i a Catalunya*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2001.
- . *Les avantguardes literàries a Catalunya*. Madrid: Iberoamericana, 2005.
- Pagès, Carme. *Renada-Laura Portet: La seva essència*. Barcelona: Emboscall, 2017.
- Panyella, Vinyet. *Contemporànies. Antologia de poetes dels països catalans*. Tarragona: Institut Català de la Dona / Generalitat de Catalunya / El Mèdol, 1999.
- Pons, Josep Sebastià. *Prosa completa*. Barcelona: Columna, 1991.
- . *Teatre complet*. Barcelona: Columna, 1993.
- Portet, Renada-Laura. *Jocs de convit*. Barcelona: Columna, 1990.
- . *Una ombra anomenada oblit*. Barcelona: Columna, 1990.
- . *El cant de la Sibil·la*. Barcelona: Fundació Roger de Belfort, 1994.
- . *N'hom*. Barcelona: Emboscall, 2017.
- Queralt, Jaume. "La poésie de R.L. Portet." *L'Indépendant* 8/6 (1990).
- Riba, Carles. *Salvatge cor*. Barcelona: Els llibres de l'Óssa Menor, 1952.
- Subirana, Jaume. *Final de festa*. Barcelona: Proa, 1989.